

Kitap Değerlendirmesi

Siyasal Davranışın Psikolojisi

Ferihan Polat, 2023, Nobel Akademik Yayıncılık, XII + 360 s.

Sena Eylül Sandalcı¹

Siyaset bilimi literatüründeki yaygın eğilimler, bireyin siyasi davranışlarını öncelikli olarak seçmen davranışı çerçevesinde ele alma ve bu süreci toplumsal veya yapısal değişkenler üzerinden açıklama temayülü göstermektedir. Bu bağlamda öne çıkan teoriler; seçmeni içinde bulunduğu sosyal grubun bir yansıması olarak gören Sosyolojik Ekol (Columbia), tercihi fayda-maliyet hesabına dayandıran Ekonomik (Rasyonel Seçim) Yaklaşım ve davranışı çocukluktan itibaren kazanılan “parti kimliği” aidiyetiyle açıklayan Sosyo-

¹ İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, senaeylulsandalcı@gmail.com, ORCID: 0009-0004-3330-7671. Doi: 10.5281/zenodo.18147658

Geliş Tarihi: 08 Ekim 2025
Received: 08 October 2025

Kabul Tarihi: 15 Aralık 2025
Accepted: 15 December 2025

Bu makaleye atıf için/ To cite this article: Sandalcı, S. E. (2025). Kitap Değerlendirmesi. Siyasal Davranışın Psikolojisi. Ferihan Polat. *Politik Psikoloji Dergisi*, 5(2), 87-91.

Psikolojik (Michigan) Yaklaşımıdır. Türkiye özelindeki çalışmalar incelendiğinde de ağırlıklı olarak Şerif Mardin'in "merkez-çevre" kuramına dayanan sosyo-kültürel açıklamaların baskın olduğu görülür (Akgün, 2000: 76-79). Oysa siyasal davranışı tam olarak kavrayabilmek, onu yalnızca oy verme edimine sıkıştırmayan, mevcut yaklaşımların sunduğu bu rasyonel veya tutumsal açıklamaların ötesine geçerek, siyasetin psikodinamik ve bilinçdışı kökenlerine yönelen çok daha derin bir bakışı gerektirir. Bu çerçeveden bakıldığında Ferihan Polat'ın *Siyasal Davranışın Psikolojisi* adlı eseri, literatürdeki söz konusu yapısalcı ağırlığın karşısında, meseleyi insan psikolojisinin derinliklerine taşıyan özgün bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Siyasal davranışın psikodinamik kökenlerini merkeze alarak siyaset psikolojisi literatürüne önemli bir katkı sunan çalışma, birey ile siyaset arasındaki görünmez köprüleri açığa çıkarmayı başarıyor. Eser, bireyin davranışlarında özellikle patolojik yönler eğilmesi ve "anormal" olarak nitelendirilen tutumların toplumsal süreçler içinde nasıl şekillendiğini irdelemesiyle, ayırt edici bir konuma sahip.

Kitabın kapağında kullanılan Edvard Munch'un *Çığlık* tablosu hem bireyin iç dünyasındaki kaygıyı simgelemekte hem de eserin psikolojik temasını desteklemektedir. Arka kapakta yer alan "modern dünyanın sakatlanmış insanı" nitelemesiyle ise, bireyin ruhsal yaralanmalarının toplumsal ve siyasal düzeyde sürekli bir çatışma potansiyeli taşıdığı vurgulanır. Polat, bu noktadan hareketle, siyasal davranışın sadece belirli kimlik ya da aidiyetlere indirgenerek açıklanamayacağına parmak basıyor. Ona göre bu kavramın altında, tüm insanlığın paylaştığı temel güdüler ve deneyimlerden doğan bir süreç söz konusudur. Disiplinler arası niteliği sayesinde siyaset bilimi ve psikoloji alanı için birer referans değeri taşıyan eserinde, düşünsel ve kavramsal bir analiz çizgisi izlemiştir. Açıklamalarında psikiyatrinin, psikolojinin ve sosyal psikolojinin kazanımlarıyla ortak bir yol çizmiş ve Freud, Jung, Fromm, Adorno, Kohlberg ve Volkan gibi öncü kuramcılarının miraslarını, analizin temel yapıtaşlarına dönüştürmüştür.

Kitap, giriş ve sonuç bölümleri hariç toplam on bir bölümden oluşur. Siyasal davranışın psikolojik temellerini aşamalı bir biçimde ele alan yazar, kişilikten travmaya, şiddetten terörizme uzanan geniş bir çerçeve sunar. Her bölüm, siyasal davranışın farklı bir yönüyle öne çıkmakta.

"Kişilik ve Kimlik" başlıklı birinci bölüm, kitabın ilerleyen kısımlarına zemin oluşturması ve kurucu bir referans noktası olması sebebiyle oldukça ilgi çekici. İçerisinde Freud'un zihin kuramı, Jung'un analitik psikolojisi ve Volkan'ın psikoanalitik kimlik kuramından hareketle, kimlik oluşumunun bilinçdışı dinamikleri tartışılırken, Polat, persona, gölge, anima-animus ve kolektif bilinçdışı kavramları aracılığıyla bireysel kimliğin toplumsal yüzeydeki yansımalarının analizini yapıyor. Bu yaklaşımla kimlik, bilinçdışı dürtülerden

beslenen psikodinamik bir süreç içerisinde konum kazanıyor. Özellikle ‘‘gölge’’ arketipinin toplumsal düzeydeki tezahürlerini tartışırken verdiği Nazizm örneği; İkinci Dünya Savaşı döneminde Alman toplumunun Nazi Partisi önderliğinde Yahudi soykırımına dahil oluşu üzerinden, bastırılmış bireysel içeriklerin nasıl kolektif bir şiddet potansiyeline dönüşebileceği iddiasını somutlaştırmakta.

Yazar, birinci bölümde kurduğu teorik omurgayı ‘‘İtaatin Psikolojisi’’ başlıklı ikinci bölümde derinleştirir. İnsanın içsel gelişimi ve dışsal otorite arasındaki gerilime odaklanan bu bölümün temel savı, itaatin insan için varoluşsal bir ihtiyaç olduğudur. Polat’a göre itaat, insan doğasının bir ürünü ve toplumsal sistemlerce yeniden üretilen bir davranış biçimidir. Yazar, bu düşünsel atmosferi bölüm açılışındaki J.J. Rousseau, Banksy ve Emil Cioran alıntılarıyla okuyucuya hissettirir. Bu felsefî göndermeler, bireyin özgürlük arzusu ile boyun eğme eğilimi arasındaki çelişkiyi ortaya koyar. Mevcut hâliyle bölüm, eserin genelinde kurulacak olan ‘‘otorite-itaat-şiddet’’ zincirinin teorik dokusunu yoğun ve tutarlı bir biçimde örmüştür.

İkinci bölümdeki itaat olgusuna dair çözümlemenin hemen ardından gelen üçüncü ve dördüncü bölümler, bireysel kimliğin grup ve topluluk psikolojisi içindeki dönüşümünü tartışarak analizi kolektif bir düzleme taşımaktadır. Böylece yazar, ilk iki bölümde ele aldığı bireysel mekanizmaları; üçüncü ve dördüncü bölümlerde ‘‘çadır’’ metaforu ve ‘‘toplumsal narsisizm’’ gibi kavramlarla genişleterek, bireysel psikolojiden kolektif eylem dinamiklerine uzanan bütüncül bir yol çizmekte.

Bireysel ve kolektif dinamiklerin temellendirilmesinin ardından, beşinci ve ‘‘Ahlakın Psikik Gelişimi’’ başlıklı bölümde ise rota, bireysel vicdanın tarihsel ve kültürel inşasına çevriliyor. Bu bölüm, soyut psikolojik süreçlerin toplumsal normlarla buluştuğu kritik bir kavşak noktası. Polat’ın, Türk siyasal kültürünü, bireysel sorumluluk ve rasyonel etik vurgulu Batı geleneğiyle karşılaştırarak özgün farklarını belirginleştirdiği kıyaslaması, ahlaki değerlerin kültürel kodlarla nasıl iç içe geçtiğini göstermekte.

Beşinci bölümde ele alınan ahlaki gelişim perspektifi, altıncı bölümde kolektif hafıza ve travmatik deneyimlerin siyasal sonuçlarıyla bütünleşerek daha kapsamlı bir analiz düzlemine taşınıyor. Nitekim günümüz çatışma dinamiklerinde, travmatik deneyimlerin ve tutulmamış yaslarının belirgin bir rolünün bulunması, Polat’ın ‘‘Travma ve Yas’’ başlıklı altıncı bölüme özel bir önem atfetmesini sağlamıştır. Bu kısımda travmalar, yalnızca bireysel birer yara olmaktan çıkar; toplumsal belleğin, kolektif kimliğin ve siyasal şiddet döngüsünün yapıtaşlarına dönüşür. Van der Kolk’un Almanya analizi üzerinden, I. Dünya Savaşı’nın sağaltılamayan travmasının; II. Dünya Savaşı’na ve Nazi rejiminin yükselişine yönelik belirleyici etkisini tartışan Polat, bu tarihsel

örneklerle, travmaların siyasal patolojilere nasıl kaynaklık ettiğini de somutlaştırmayı başarmış.

Herman'ın "iyileşmenin toplumsal bağlarla mümkün olduğu" yaklaşımını takip eden Polat'a göre, bireysel onarım ancak topluluk dayanışması ile gerçekleşebilir. Bu vurgu, kitabın genelinde tartışılan toplumsal narsisizm, paranoya ve kimlik çatışmasına dair temalarla bütüncül bir ilişki kurması açısından anlamlı. Yazarın kurduğu çerçevenin merkezinde yer alan "Travma ve Yas" bölümü, eserin bütününe derinlik kazandırırken, birey, psikolojisinden siyasal patolojiye giden hatta merkeze konumlanır. Bu noktadan sonra, "Milliyetçilik ve Etnikliğin Psikolojisi", "İrkçılığın Psikolojisi" ve "Fundamentalizmin Psikolojisi" bölümlerinde, önceki "Kişilik ve Kimlik" ile "Travma ve Yas" bölümlerinde kurulan kuramsal temeller genişletilerek analiz edilmiştir. Söz konusu kısımlarda incelenen kimlik temelli gerilimlerin ulaştığı eylemsel netice ise çalışmanın onuncu bölümünde çok boyutlu bir şekilde analiz edilen şiddet olgusudur.

Bu bağlamda "Şiddetin Psikolojisi" başlıklı onuncu bölüm, çalışmanın en kapsamlı ve hacimli parçası olması açısından doruk noktası konumunda. Polat bu bölümde şiddeti, sadece bireysel dürtülerin bir dışavurumu değil, aynı zamanda toplumsal yapının ürettiği bir davranış biçimi olarak tanımlar. Fromm'un perspektifine yaslanan yazar; şiddetin kökeninde korku, aşağılanma, yabancılaşma ve kimlik kaybı gibi duyguların bulunduğunu ifade eder. Bahsedilen duygu durumları, özellikle anomi ve hızlı toplumsal değişim dönemlerinde daha çok yoğunlaşmaktadır. Modernleşmenin yarattığı kimlik çözümleriyle, bireysel şiddetin siyasal şiddete dönüştüğünü vurgulayan Polat, dönüşümün rejimler arasındaki farklılıklarına da değinir. Bu dönüşümü faşist, sosyalist ve demokratik rejim örnekleri üzerinden ele alır. Şiddetin aynı zamanda toplumsal sistemdeki krizlere de işaret eden bir vaka olması nedeniyle, çözümün bastırmada değil, adaletin, eşitliğin ve demokratik kültürün güçlendirilmesinde aranması gerektiğinin altını çizmektedir.

Polat, şiddetin siyasal sistemler içindeki dönüşümünü incelediği akışı "Terörizmin Psikolojisi" başlıklı final bölümüyle noktalamıştır. Günümüzde terörizme, çoğunlukla ideolojik bir enstrüman olarak yaklaşılmaktadır. Ancak bu bölüm, meselenin sadece ideolojik olmadığını; aynı zamanda bireysel travmaların, aidiyet açlığının ve kimlik çatışmalarının toplumsal bir dışavurumu olduğunu savunur. Yazar böylece; mağduriyet hissi ve narsistik yara gibi psikolojik dinamiklerin, grup kimliğiyle kaynaştığında, şiddeti nasıl meşru hâle getiren bir zemine oturttuğunu ortaya koymuş olur. Gelineen noktada şiddet olgusu, bireyden rejime, oradan ideolojiye uzanan bütünlüklü bir psikolojik kuramsal yapıya yerleşir ve kitap, bireysel patolojiden siyasal yapıya uzanan teorik hattını tamamlar.

Eser psikanaliz, sosyal psikoloji ve siyaset bilimi alanlarında disiplinler arası bir yaklaşımla siyasal davranışın psikolojik kökenlerini tutarlı bir hatta incelemesi ile öne çıkarken, söz konusu olgu, bireyin patolojik yönlerinin merkeze alındığı özgün bakış açısıyla, psikodinamik bir çerçevede açıklığa kavuşturulmuştur. Yazarın geliştirdiği teorik omurgayı Batı merkezli bir bakışla sınırlamayıp, özellikle Türkiye örnekleriyle yerel bağlama taşıması ve analizi yer yer Ortadoğu'ya doğru genişletmesi çalışmasının değerini arttırmıştır. Bireyin iç dünyasından kolektif kimliğe, oradan toplumsal şiddete uzanan bu derin analiz hattı, okuyucuya doyurucu bir teorik ve düşünsel tatmin ağı sunmakta.

Bu güçlü yanlarına rağmen, Polat'ın çalışmasındaki yapısal birtakım dengesizlikler göze çarpmaktadır: Bazı bölümler arasındaki belirgin hacim ve yoğunluk farkları okuma ritminde zaman zaman dalgalanmalar yaratmıştır. Diğer bölümlerde ise orta düzey yoğunluk görülmüş, kuramsal açıklamalar ve örneklem kullanımları açısından daha dengeli bir yapı izlenmiştir. Benzer bir tutarsızlık disiplinler arası literatür sunumunda da mevcuttur. Siyasal davranışları konu alan eserin bütününde psikolojik çözümlemelerin, siyaset bilimi analizlerine kıyasla daha baskın olduğu gözlemlenmiştir. Siyasal örneklerin arttırılıp çeşitlendirilmesiyle, iki disiplin arasındaki terazi dengelenerek, çalışma daha çok güçlendirilebilir.

Nihayetinde *Siyasal Davranışın Psikolojisi*, bireyin içsel çatışmalarıyla toplumsal düzen arasındaki ilişkiyi başarıyla analiz eden bir çalışmadır. Kitap, siyasal davranışı yalnızca dışsal değişkenlere ve salt oy verme davranışına indirgeyen ve bireyin iç dünyasını göz ardı eden yerleşik yaklaşımları aşarak literatüre önemli katkı sunmaktadır. Bu yönüyle eser, bilhassa siyasal davranışın psikolojik boyutunu incelemek isteyen araştırmacılar ve lisansüstü öğrenciler için zengin bir başvuru kaynağı ve ilham zemini niteliğindedir. Sunduğu bakış açısı, ilerleyen çalışmalarda toplumsal cinsiyet, medya psikolojisi veya dijital kimlik gibi güncel meselelere uyarlanıp genişletilerek, literatüre yeni kapılar açabilir.

KAYNAKÇA

Akgün, B. (2000). Türkiye'de Seçmen Davranışı: Partizan Tutumlar, İdeoloji ve Ekonomik Faktörlerin Oy Vermeye Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1(4), 75-92.

Polat, F. (2023). *Siyasal Davranışın Psikolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.